

І. М. Романюк, кандидат педагогічних наук, доцент, Департамент воєнної політики, стратегічного планування та міжнародного співробітництва Міністерства оборони України
В. Ж. Богайчук, кандидат політичних наук, доцент, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського

ПОТЕНЦІАЛ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ПІДВИЩЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті розглядаються інноваційні педагогічні технології, які мають вагомий вплив на формування у фахівців професійної компетентності з морально-психологічного забезпечення у Збройних Силах України. Головна увага зосереджена на характеристичні таких педагогічних інновацій як проблемне навчання, інформаційні та тренінгові технології.

Ключові слова: професійна компетентність офіцерів; морально-психологічне забезпечення; педагогічні інновації; проблемне навчання; інформаційні технології; тренінгові технології.

Постановка проблеми. Об'єктивна оцінка сучасної ситуації в Україні висуває на перший план подальше зміцнення обороноздатності нашої країни та посилення її Збройних Сил, які розглядаються у якості найважливіших основ української державності. Саме на українське військо нині покладається оборона української держави, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. Причому одним із головних факторів забезпечення успішного виконання Збройними Силами України (ЗСУ) конституційного завдання щодо оборони України є високий патріотичний, професійний, духовний та морально-психологічний стан військ.

Висока професійність українського війська, його здатність виконувати бойові завдання, в значній степені, залежить від системи морально-психологічного забезпечення (МПЗ) в ЗСУ. Професія офіцера передбачає повну віддачу особистості завданням державного служіння, виключає можливість інших видів діяльності з підвищення власного соціального і матеріального благополуччя, тому держава зобов'язана гарантувати військовослужбовцю гідний рівень життя, створити і забезпечити належний соціальний та правовий статус.

Зазначимо, що ситуація останніх десятиліть призвела до низки негативних тенденцій, серед яких найбільш вагомим вважаємо дефіцит висококваліфікованих командних офіцерських кадрів, а також недостатня кількість високопрофесійних офіцерів, які займаються МПЗ у підрозділах (військових частинах) ЗСУ [8, с. 24-25]. На сьогоднішній день держава вживає заходів для подолання несприятливих тенденцій, що знаходить своє відображення в оптимізації заходів щодо створення високопрофесійної національної армії. Давно відомо, що без високого бойового духу, морально-психологічного стану військо буде не боєздатне. Вагому роль у забезпеченні високого рівня бойового духу, духовного потенціалу війська відіграють органи МПЗ ЗСУ.

З огляду на зазначене, ми вважаємо, що ще під час організації навчально-виховного процесу у вищих військових навчальних закладах доцільно зробити акцент на впровадження педагогічних інновацій.

Проведений аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави для констатації того, що багато аспектів, які пов'язані із функціонуванням органів МПЗ в ЗСУ доповнюються багатьма науковими дослідженнями, що виконуються гуманітарним інститутом Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (НУОУ) та вищими військовими навчальними закладами й військовими науково-дослідними установами. Нині у педагогічній теорії розробляється ряд досліджень, які висвітлюють теоретико-практичні механізми: формування виховних структур у ЗСУ (А. Кобзар, Г. Темко, М. Томчук); підготовки курсанта до реалізації виховної та організаторської діяльності (А. Галімов, С. Дергачов, Н. Мірошніченко); вдосконалення професійної готовності майбутнього офіцера до військової служби (Б. Агєєв, Л. Железняк, А. Лосєв, О. Торічний); загальної організації навчально-виховного процесу у вищих військових навчальних закладах (В. Балашов, Д. Іщенко, О. Діденко, О. Євсюков, С. Каплун, П. Корчемный, М. Нецадим, І. Тищенко, В. Ягупов); підвищення світоглядної компетентності курсантів (В. Барановський, І. Лебедев, М. Морозов). Зазначимо, що дані дослідження створюють основу для вивчення теоретико-практичних аспектів організації МПЗ в ЗСУ.

Варто констатувати, що питання, які пов'язані із використанням педагогічних інновацій більше дослідженні у цивільних навчальних закладах, тоді як навчання у військових навчальних закладах, зазвичай, організовано традиційно. Лише в останні роки ці аспекти стали предметом дослідження військових педагогів. До прикладу, питання використання інтерактивних педагогічних технологій у навчально-виховному процесі підготовки українських офіцерів у своїх дослідженнях вивчали військові педагоги П. Вишневський [4], В. Березін [2], В. Кирилук [6], О. Торічний [9] та ін.

Однак, визнаємо той факт, що ще й нині не вивчено переваги інноваційних педагогічних технологій на процес підготовки фахівців МПЗ для ЗСУ. Усе вище зазначене спонукало нас до необхідності ґрунтовного дослідження у зазначеному напрямку.

Отже, **мета** статті – вивчити потенціал педагогічних інновацій (проблемного навчання, інформаційних та тренінгових технологій) у підвищенні професійної компетентності фахівців МПЗ ЗСУ.

Виклад основного матеріалу. Основними вимогами до офіцера-випускника (магістра військово-соціального управління) НУОУ, крім професійних знань, умінь та навичок (професійної компетентності), стають професійна навченість і мобільність. У зв'язку з цим, при викладанні навчальних дисциплін офіцерам оперативного-тактичного та стратегічного рівнів, викладачам необхідно перенести головні зусилля як у площину формування професійної компетентності, а також на процес вдосконалення пізнання. Значним позитивним потенціалом у цьому аспекті володіють педагогічні інновації, які безпосередньо спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності офіцерів, які готуються до організації та управління МПЗ в ЗСУ.

Модернізація навчального процесу, що ґрунтується на впровадженні педагогічних інновацій, покликана сприяти реалізації процесу

самовдосконалення, саморозвитку офіцерів, що навчаються в НУОУ. Вважаємо, що запровадження педагогічних інновацій сприятиме активізації пізнавальної діяльності офіцерів-магістрантів, розвитку професійної компетентності, актуалізації їхніх власних професійних ресурсів, побудові адекватного образу успішного офіцера-професіонала. Це дає нам право зробити припущення про те, що впровадження педагогічних інновацій (проблемного навчання, інформаційних технологій, тренінгових технологій) призведе до суттєвого поліпшення в організації МПЗ у ЗСУ.

Зупинимося на характеристиці потенційних можливостей **проблемної технології навчання**. Як зазначає В. Кремень [7, с. 219-227] в основі технології проблемного навчання лежать психологічні закономірності проблемної ситуації та дослідницький принцип теорії пізнання.

Проблемно-діалектичне вивчення фундаментальних та військово-спеціальних дисциплін дозволяє слухачам уявити предметні і соціальні аспекти їхньої майбутньої професійної діяльності. Вирішення навчальних завдань та ситуаційне моделювання дозволяють сконструювати обстановку, максимально наближену до реальної та відпрацювати алгоритм розв'язання конкретних військових задач.

На основі проблемної технології військовий фахівець має можливість вибору схем, методів і форм роботи, які найбільш відповідають його індивідуальним особливостям. Саме тому, одним з пріоритетних напрямків особистісно-орієнтованої парадигми навчання та виховання є формування у слухачів практичних навичок проведення заходів навчально-бойової діяльності, виховної роботи, повсякденної службової діяльності.

Для оптимізації впровадження проблемної технології ми можемо порадити до застосування:

- 1) активне впровадження групових форм навчання, ділових ігор, демонстраційних експериментів, дискусії;
- 2) забезпечення наступності педагогічної взаємодії викладачів і слухачів (курсантів), що передбачає поступовий обмін між викладачами та слухачів соціально-рольовими функціями;
- 3) науково-методичне забезпечення та психологічний супровід (діагностика, консультація, психокорекція тощо) педагогічної взаємодії;
- 4) проведення аналізу і оцінювання результатів педагогічної взаємодії та його корегування.

Зазначимо, що створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів передбачає впровадження **інформаційних технологій** у процес підготовки офіцерських кадрів. Одною із сучасних інтерактивних педагогічних технологій є технологія web-quest. У класичному розумінні – web-quest – різновид проектної методики для виконання якої використовуються Інтернет – технології. Проектна методика визначається як цілеспрямована діяльність, що здійснюється під керівництвом викладача, орієнтована на вирішення дослідницької або соціально-значимої прагматичної проблеми та одержання конкретного результату. В основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних навичок тих, хто навчається, розвиток критичного й творчого мислення, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі. Цей метод органічно поєднується з

груповим підходом до навчання (cooperative learning). На основі напрацювань В. Баранівського [1, с. 252] визначено основні елементи:

- вступ, у якому обов'язково вказуються терміни проведення роботи і надається вихідна ситуація або завдання;

- завдання різного ступеня складності для слухачів з різним рівнем знань;

- посилання на ресурси мережі, у яких міститься необхідний для web-quest матеріал: електронні адреси, тематичні форуми, книги або методичні посібники з бібліотечних фондів (викладач не повинен обмежувати слухачів у самостійному доборі джерел інформації);

- поетапний опис процесу виконання завдання з поясненням принципів обробки інформації, додатковими супровідними питаннями, структурно-логічними схемами, таблицями, діаграмами, графіками та ін.;

- висновки, які мають містити приклад оформлення результатів виконання завдання або їх презентації, шляхи подальшої самостійної роботи із зазначеної теми і галузі практичного застосування отриманих результатів і навичок.

У практичному аспекті, з метою покращення засвоєння матеріалу, може бути застосована web-quest технологія для підготовки до семінарських занять. Зокрема, обов'язковим є визначення необхідної кількості учасників web-quest та формування мікрогруп з 5 осіб; розподіл ролей учасників; кожному з учасників web-quest ставиться завдання суто аналітичного характеру, яке полягає у вивченні, систематизації та узагальненні отриманої інформації; надана необхідна інформація довідкового характеру; визначено критерії оцінки web-quest. В кінцевому варіанті пропонується підготувати презентаційний матеріал результатів, що отримані учасниками проекту, у будь-якому доступному для них вигляді на вибір (слайд-шоу, інтернет-сторінка на безкоштовних хостингах, презентація).

Отже, об'єднання проблемних педагогічних технологій та інформаційних технологій є необхідною умовою для забезпечення удосконалення інформаційного потенціалу освітнього середовища вищого військового навчального закладу, що сприяє задоволенню інформаційно-комунікативних потреб користувачів у процесі їхньої навчальної діяльності, індивідуальної та самостійної роботи.

Узагальнюючи вище викладене, можна стверджувати, що інноваційне навчання володіє вагомим потенціалом та може позитивно впливати на вдосконалення професійної підготовки військових фахівців. У нашому баченні виникає проблема готовності викладача до використання зазначених нововведень в навчальному процесі, яка передбачає зміну дидактичного завдання з традиційних підходів до навчального процесу на інноваційні. Від викладачів, передусім, необхідне виважений підхід до організації навчального процесу та певної широти розуміння проблеми інноваційної педагогічної діяльності, а також творче осмислення власної готовності взяти участь в ньому та вдосконалити свою педагогічну майстерність та професіоналізм.

Також, у розвитку професійної компетентності офіцерів МПЗ ЗСУ, вагомий потенціал мають **тренінгові технології**. Нині у науковій літературі проведено ґрунтовні дослідження щодо організації й проведення різного роду тренінгів, визначено мету та головні завдання, якість розв'язання яких виступає головним критерієм ефективності педагогічного впливу, що здійснюються. На основі

інтерпретації напрацювань І. Вачкова [3, с. 73-74], ми виокремили основні завдання, які стоять перед учасниками тренінгу в НУОУ. До найважливіших віднесено:

–формування позитивного ставлення його учасників, що передбачає необхідність сформулювати бажання засвоїти певну діяльність та усвідомити її цінність. Під час участі у тренінгу, що спрямований на розвиток професійної компетентності офіцерів МПЗ, то головний акцент спрямований на формування стійкої внутрішньої мотивації на виконання професійної діяльності, а також на прагнення максимальної реалізації та досягнення самоактуалізації у здійсненні виховних функцій;

– вдосконалення системи уявлень особистості офіцера, що вирішується шляхом розвитку уявлень щодо сутності та значення власної професійної діяльності, усвідомлення місця МПЗ у загальній системі військового управління;

– розвиток здібностей, під якими ми розуміємо властивість офіцера успішно управляти своєю поведінкою на основі застосування професійних уявлень, установок і навичок, відповідно до умов конкретної ситуації. Здатності можуть бути трьох основних типів: технологічні, стратегічні і диспозиційні. Якщо технологічні здібності – це властивість використовувати знання і навички в певній ситуації, стратегічні – використовувати з наявних в підструктурі уявлень найбільш адекватну в даній ситуації стратегію діяльності, то диспозиційні – це властивість займати певну диспозицію щодо ситуації на основі наявної системи суб'єктивних ставлень.

Останні дослідження доводять наявність загальних закономірностей досягнення ефективності тренінгу незалежно від його теоретичної та методологічної спрямованості. Визначення й обґрунтування етапів виникнення та закріплення ефекту тренінгу, на думку Т. Зайцевої [5, с. 11], можна представити через такі складові:

–виявлення та видалення до зовнішнього плану неконструктивних елементів та моделей поведінки;

–створення нового еталону ефективної поведінки на зовнішньому рівні;

–модифікація поведінки учасників тренінгу в сторону максимального наближення до еталону і закріплення його у внутрішньому рівні.

Отже, соціально-психологічний тренінг – це така форма навчання, яка представляє собою особливим чином організовану взаємодію членів малої групи, у якій здійснюється вплив, спрямований на розвиток в особистості компетентності у певному виді діяльності. У системі розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів МПЗ ЗСУ можуть використовуватися інтерактивні інтелектуальні імітації (середовище моделюється довільно автором гри), де результатом ігрової взаємодії є різнопланові професійні чи управлінські рішення.

Специфіка імітаційних ігор полягає в тому, що вони побудовані на взаємодії учасників, на індивідуальному та колективному прийнятті рішень в умовах невизначеності та відсутності повної інформації. Такі ігри сприяють розвиткові культури ділового спілкування, вмінь вести переговори, виражати й обґрунтовувати свої думки, здійснювати ефективну й конструктивну взаємодію за рахунок багатократного повторення технік, де моделюються процеси обміну

інформацією, її сприйняття та розуміння, а також здійснення групових і міжгрупових дискусій.

Як показують наші спостереження ділова гра, яку ми проводили під час тренінгів була спрямована на виконання таких функцій, як: навчальної (розширення та систематизація теоретичних знань у слухачів, закріплення практичних навичок і вмінь, приведення їх у певну систему); розвивальної (розвиток психічних пізнавальних, емоційних і вольових процесів, загальних навичок і вмінь професійної діяльності, культуру міжособистісної взаємодії); комунікативної (формує та розвиває основні навички та вміння спілкування з партнерами, культуру слухати та висловлювати свої думки, вміння взаємодії з іншими людьми); психотехнічної (формує первинну культуру психофізіологічної підготовки організму та психіки до активної міжособистісної взаємодії в управлінській діяльності); релаксаційної (зняття емоційної та вольової напруженості, що виникає в умовах інтенсивної навчальної діяльності); дозвільневу (сприяє отриманню задоволення учасниками від ігрової форми та реалізації в ній власних намірів та амбіцій).

Під час тренінгів доцільно проводити рольові ігри, які дають можливість учасникам тренінгу отримати досвід поведінки шляхом розігрування конкретної ролі, що має велике значення для розвитку перцептивних здатностей офіцерів, формування їх культури адекватного сприйняття інших військовослужбовців, досягнення взаєморозуміння та вибору оптимального стилю поведінки в управлінських ситуаціях. Нами було встановлено той факт, що доволі широко у практиці тренінгової роботи застосовуються такі методи творчих ігор, як мозковий штурм, методи синектики, асоціацій, ключових питань та ін.

Отже, у практиці проведення тренінгів для слухачів, які навчаються в НУОУ доцільно застосовувати різні активні методи, які дозволяють досягати поставленої мети. На нашу думку, поєднання у тренінгу декількох інноваційних методик (ділова гра, дискусія, рольові ігри, творчі ігри) сприятиме розвитку в учасників тренінгу професійної компетентності в галузі організації МПЗ ЗСУ.

Особовий склад ЗСУ має бути готовим до виконання надзвичайно важливих конституційних завдань щодо захисту національних інтересів України. Для цього необхідний високий рівень духовної, морально-психологічної згуртованості військовослужбовців, їх готовності до дій в особливих умовах. На забезпечення високого духовного та морально-психологічного потенціалу особового складу українського війська має бути спрямована політика держави та увесь навчально-виховний процес у вищих військових навчальних закладах. З огляду на важливість та актуальність забезпечення високого рівня бойового духу, морально-психологічного стану особового складу ЗСУ нагальною є потреба удосконалення навчально-виховного процесу через запровадження педагогічних інновацій, які базуються на проблемному навчанні, інформаційних та тренінгових технологіях.

Висновки. Вдосконалення системи військового управління, зміцнення дисципліни, духовного, морально-психологічного потенціалу української армії покладено на плечі фахівців МПЗ. Вагомим потенціалом у вдосконаленні професійної компетентності цих фахівців володіють інноваційні педагогічні технології, які повинні посісти належне місце під час підготовки офіцерських кадрів у вищих військових навчальних закладах.

На основі власного педагогічного досвіду, нами встановлено, що суттєвий позитивний ефект на формування професійної компетентності фахівців МПЗ мають такі педагогічні інновації, як проблемне навчання, інформаційні та тренінгові технології.

У процесі дослідження встановлено, що фахова підготовка офіцерів, які будуть організовувати МПЗ в ЗСУ вимагає внесення докорінних змін у навчальний процес НУОУ. Ми пропонуємо головні акценти при викладанні навчальних дисциплін перенести у площину використання інноваційних педагогічних технологій, які матимуть позитивний вплив на усю фахову підготовку, активізують самостійність офіцерів, допоможуть підготувати офіцерів, які здобувають освіту, справжніми суб'єктами навчання та виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранівський В. Ф. Стратегії особистісного розвитку як пріоритети освітньої діяльності / Вісник Національного університету оборони України. Збірник наукових праць. - К.: НУОУ, 2011. – Вип. 5(24). - С. 250-255.
2. Березин В. Ф. Методы активного обучения в системе военно-педагогической подготовки курсантов военно-командных училищ: учебно-метод. пособие // Березин В. Ф., Комар А. В. ; под ред. Е. А. Соколова. – Новосибирск, 1990. – 58 с.
3. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники: учебное пособие – М.: Издательство «Ось-89», 2005. – 256 с.
4. Вишневський П. Р. Удосконалення педагогічного управління навчальним процесом у вищому військовому навчальному закладі на основі інноваційних технологій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / П. Р. Вишневський // – Хмельницький, 2005. – 205 с.
5. Зайцева Т. В. Теория психологического тренинга. Психологический тренинг как инструментальное действие: монография – СПб.: Речь, М.: Смысл, 2002. – 80 с.
6. Кирилюк В. В. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників засобами інтерактивних технологій : Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. В. Кирилюк // Хмельницький нац. у-т. – Хмельницький, 2012. – 20 с.
7. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
8. Романюк І.М. Стратегічне планування: від минулого до сьогодення / Відродження Українського війська: сучасність та історична ретроспектива: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (1-2 грудня 2016р.). – К.: НУОУ, 2016. – С. 24-27.
9. Торічний О. В. Характеристика ігрових методів навчання / Збірник наукових праць № 15. Частина II // гол. ред. Олексієнко Б. М. – Хмельницький: Видавництво Національної академії ДПС України, 2001. – С. 195-200.

И. Н. Романюк, кандидат педагогических наук, доцент, Департамент военной политики, стратегического планирования и международного сотрудничества Министерства обороны Украины

В. Ж. Богайчук, кандидат политических наук, доцент,
Национальный университет обороны Украины имени
Ивана Черняховского

ПОТЕНЦИАЛ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ В ПОВЫШЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ОФИЦЕРОВ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ

В статье рассматриваются инновационные педагогические технологии, имеющие весомое влияние на формирование профессиональной компетентности у специалистов морально-психологического обеспечения в Вооруженных Силах Украины. Главное внимание сосредоточено на характеристике таких педагогических инноваций как проблемное обучение, информационные и тренинговые технологии.

Ключевые слова: профессиональная компетентность офицеров; морально-психологическое обеспечение; педагогические инновации; проблемное обучение; информационные технологии; тренинговые технологии.

I. Romanyuk, Ph.D, associate professor, Department of military politics, strategic planning and international cooperation of Ministry Defense of Ukraine

W. Bohaychuk, PhD in Political Sciences, National Defense University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky

POTENTIAL OF PEDAGOGICAL INNOVATIONS IS IN INCREASE OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF OFFICERS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

The article examines innovative teaching technologies that have great impact on the formation of professional competence of specialists' moral and psychological support in the Armed Forces of Ukraine. Main attention is concentrated on description of such pedagogical innovations as a problem educating, informative and technologies of training.

Aim of the article - to learn potential of pedagogical innovations (problem studies, informative and technologies of training) in the increase of professional competence of specialists on moral and psychological support for the Armed Forces of Ukraine.

Modernization of educational process that is based on introduction of pedagogical innovations is called to assist realization of process of self-perfection, development of officers. The input of pedagogical innovations will assist activation of cognitive activity of officers of future master's degrees, development of professional competence, and actualization of their own professional resources, and construction of adequate character of successful officer-professional.

Keywords: professional competence of officers; moral and psychological support; pedagogical innovations; problem educating; information technologies; technologies of training.